

JAPÁN – HAGYOMÁNY, ÉLETMÓD, PRECIZITÁS

TÓTH TAMÁS^{1,a} – LÁZÁR ISTVÁN^{1,b}

¹Debreceni Egyetem Földrajzi Intézet

^atoth.tamas@science.unideb.hu

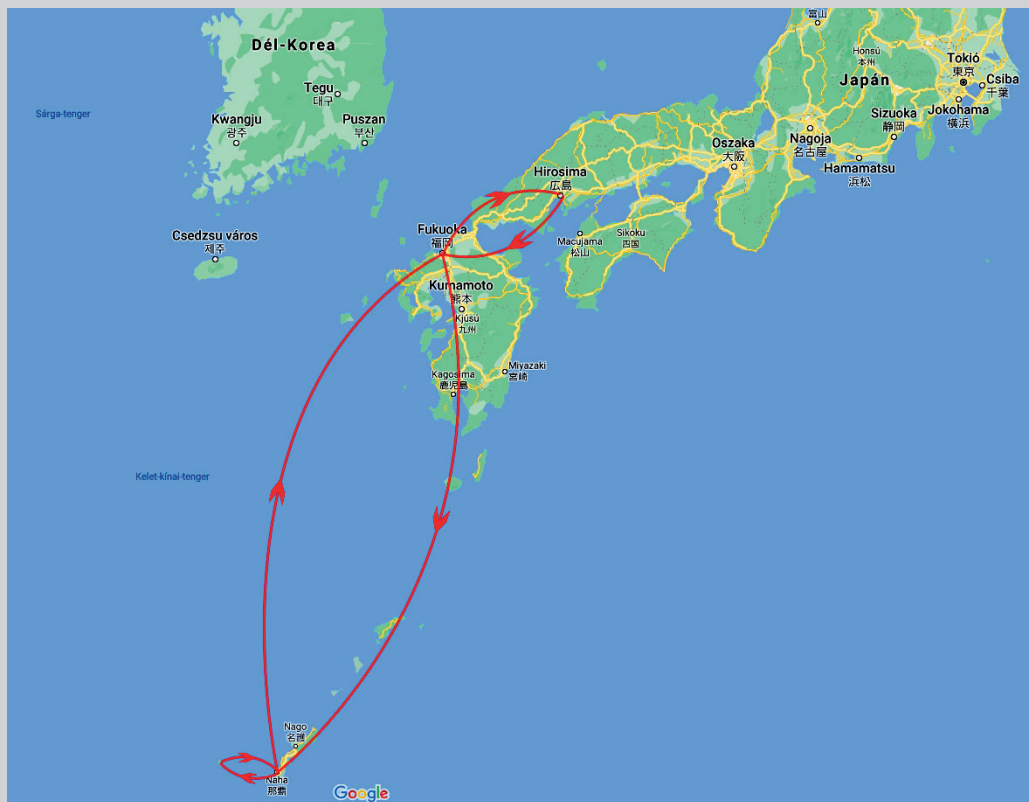
^blazar.istvan@science.unideb.hu

JAPÁN, A „FELKELŐ NAP ORSZÁGA”

Japán egy különleges, egzotikus távol-keleti szigetország. Ami leginkább ismert Japán kapcsán, hogy az ország négy nagy és számos kisebb szigeten, valamint a környező szigetcsoportokon terül el. A négy nagy sziget legészakabbi tagja Hokkaidó, tőle délre található a legnagyobb kiterjedésű Honsú, amelynek dél-délnyugati végénél található Sikoku, legdélebbre pedig Kjúszú. Több tektonikus lemez találkozásánál fekszik, ezért területén jelentős a geológiai aktivitás, a földrengés és az esetlegesen hozzá kapcsolódó cunami, valamint a vulkáni tevékenység. Vulkáni szigetív lévén területének nagy része hegyvidék, ezért a mezőgazdaság és az ipar, valamint az emberi élettér elsősorban a szűkös partvidéki síkságokra koncentrálódik (TOTMAN, C. 2006, HORVÁTH G. 2008). Ennek köszönhetően jött létre a világ egyik legurbanizáltabb zónája, a Tokiótól Fukuokáig húzódó japán megalopolisz (SZABÓ P. 2008).

A Japánról szóló élmény- és útibeszámolók a legtöbb esetben ugyanazokat a turisztalátványosságokat és városokat emelik ki. A cseresznyevirágzás (persze csak ha a megfelelő időpontban tartózkodunk ott), a Japán jelképeként emlegetett Fuji, szentélyek, templomok, zen kertek, gésák, szumó, szusi és szaké, Tokió, Kiotó, Oszaka, Nagaszaki. A következőkben a turisták által kevésbé látogatott délebbi területek néhány látványosságát és különleges helyét mutatjuk be. Utunkat Okinaváról indítjuk, érintve az Aharen szigetet, Fukuokán keresztül Hirosimáig (1. ábra). Utazásunk sajátossága nemcsak abban rejlett, hogy európai turisták által kevésbé látogatott helyeket kereshettünk fel, hanem utunk meghatározó részén helyi illetőségű kísérőnk is volt.

A távol-keleti szigetországba való utazásunk elsődleges indoka az volt, hogy lehetőséget kaptunk részt venni a 6th International Conference on Power and Energy Systems Engineering (CPESE 2019) rendezvényen. A konferencia 2019. szeptember 21–22-én volt Okinavában (2. ábra). A név a II. világháborús események kapcsán lehet ismerős a történelem iránt érdeklődőknek, amiről film is készült 2016-ban Fegyvertelen katona

1. ábra. A túra útvonala, fontosabb állomásai (szerk. szerzők)

2. ábra. Kilátás az Okinawa Institute of Science and Technology teraszáról a Kelet-kínai-tenger felé

(Hacksaw Ridge) címmel. Ennek a helyszínnek és időpontnak lesz jelentősége a későbbi eseményekben, élményekben.

Amit Okinaváról általában tudni, illetve olvasni lehet, hogy **Okinava** prefektúra Japán negyvenhét prefektúrája (nagyobb közigazgatási egysége) közül a legdélebbi. A Rjúkjú-szigetek több száz szigete tartozik ide, délnyugat-északkeleti kiterjedése közel 1200 km. A névadó Okinava sziget csekély területű (1207 km²), észak-déli kiterjedése meghaladja a 100 km-t, átlagos szélessége pedig mindössze 11 km. Okinaváról a lakott szigeteket kompjárral lehet megközelíteni, de a nagyobb szigetekre kisrepülővel is el lehet jutni. A szigetre érkező látogatók legnagyobb számban a prefektúra székhelyére, Naha város repülőterére érkeznek. Városon belül városi vonattal, autóbusszal és taxival lehet közlekedni, a szigeten a nagyobb távolságok megtétele viszont csak helyközi busszal lehetséges, ugyanis a prefektúra területén a hagyományosnak mondható vasúti közlekedés teljes mértékben hiányzik (THIRO, R. 2006). A sziget földrajzi és domborzati adottságai következtében az elsősorban az észak-déli közlekedést lehetővé tevő buszozás időigényes. A kelet-nyugat közötti távolság a keskeny sziget miatt viszonylag csekélynek tekinthető, így a Kelet-kínai-tenger, valamint a Csendes-óceán között érdemesebb taxit választani. Az ott-tartózkodásunk során szerzett személyes tapasztalatok azonban az előzetesen szerzett ismereteket némiképpen felülírták.

A több mint egy napig tartó odautazás zárásaként a nahai nemzetközi repülőtér és a szállásunk közötti 40 km-es távolság leküzdése tűnt az utazás egyik első kihívásának. A japán precizitás és pontosság ebben az esetben nem teljesült maradéktalanul. Az, hogy a busz egy több, mint 50 megállót tartalmazó útszakaszon késsen 5-10 percet, meglátásunk szerint nem róható fel, még akkor sem, ha ez Japán felségterületén következik be. Ugyanakkor mi fel voltunk készülve arra, ami minden útikönyvben olvasható Japán kapcsán, hogy a tömegközlekedés és az élet minden területén precíz. A négynapos Okinaván való tartózkodásunk alatt főként a közlekedésben ezzel a „pontatlansággal” szembesültünk. Ettől eltekintve nagyon logikusan és praktikusán építették ki a tömegközlekedési hálózatot (busz-megállók, kikötők pár tíz méteres távolságon belül helyezkednek el).

A sziget nincs igazán berendezkedve az Európából érkező turistákra, nem véletlen, hiszen kifejezetten kevés európai látogatót regisztrálnak évente. Okinava turizmusa elsősorban a belföldi turistákra koncentrál. Kisebb, de a második legnagyobb látogató kör a szigeten állomásozó amerikai katonák és hozzátartozóik, valamint a II. világháborús emlékhelyek miatt érkező látogatók.

Okinaván nagyon sok minden (kultúra, nyelv, gasztronómia stb.) határozottan különbözik a Japán fő szigetein jellemzőkhöz képest. Okinava lakói igazából nem japánok, csak rokon nép. Őshonos lakóinak saját kultúrája van, amelynek történelmi bizonyítékai időszámításunk előttre datálhatók (THIRO, R. 2006). Okinava a Rjúkjú

Királyság székhelye volt egészen 1879-ig, amikor Japán a teljes Rjúkjú-szigetcsoporthoz anektálta és létrehozta Okinava prefektúráját. Nyelvük a rjúkjú, ami nem a japán nyelv egy dialektusa, hanem egy önálló nyelv, és amelyet ma már csak az idősebbek körében és a hivatalos eseményeken használnak. A nyelvi, a kulturális és szocializációs különbségek a mai napig megvannak. Személyesen is tapasztalhattuk, hogy a főszigeteken élő, a Rjúkjú-szigetektől származó emberek – amennyiben szóba kerül – büszkék származási, nyelvi és kulturális különbségeikre.

SZUBTRÓPUSI SZIGETEK, AVAGY A JAPÁN „RIVIÉRA”

Okinaván és Fukuokán **mérsékelt övezeti monszunéghajlat** van, amelynek általános ismérve, hogy meleg, mérsékelt és nedves. Okinaván az évi középhőmérséklet 22,3 °C, a leghidegebb hónap középhőmérséklete 15,5 °C felett van, míg a legmelegebbé nem haladja meg a 28,5 °C-ot. Földrajzi helyzetének és fekvésének köszönhetően bőséges csapadék hullik, még a legszárazabb téli hónapok csapadékmennyisége is meghaladja a havi 100 mm-t, az évi csapadékösszeg pedig a 2000 mm-t (INTERNET1). A bőséges csapadék és a domborzati adottságok a mészkőterületeken ugyan kevésbé, de a vulkáni kőzeteken nagyon sok kisebb ér, patak kialakulását teszi lehetővé. A nagy mennyiségű fölös vízmennyiség részben kitölti a lefolyástalan mélyedéseket, kisebb tavakat hozva létre, részben a természetes és nagyszámú mesterséges csatornán keresztül vezetik bele a tengerbe és az óceánba (3. ábra).

3. ábra. Okinaván a csapadékvíz elvezetése mesterséges csatornákon és természetes vízfolyásokon keresztül történik.

A sajátos fekvésnek és az alacsonyabb földrajzi szélesség besugárzási viszonyainak köszönhetően a sziget növény- és állatvilága meglehetősen eltér a japán főszigeteken megszokottól. Okinava hőmérsékleti és nedvességi viszonyainak köszönhetően rendkívül buja vegetáció alakult ki (4. ábra), amely pálmafélékből, lombhullatókból, változatos (itt honos) citrus- és fenyőfélékből áll. A rendkívül enyhe tél révén néhány forró övezeti növény is fellelhető (pl. kávé, datolya), illetve sikeresen, nagy mennyiségben termeszthető az ananász és a cukornád. Faunája is sajátos, számos csak itt élő endemikus (rovar-, hüllő-, madár- és emlős-) fajnak ad otthont a szigetcsoport. A tengerparti, valamint tengeri flóra és fauna rendkívül színes és gazdag, a Kelet-kínai-tenger és a Csendes-óceán élővilága pedig sok látogatót és búvárkodni vágyót vonz.

Fukuokán az évi középhőmérséklet 16,4 °C, a leghidegebb hónap középhőmérséklete meghaladja az 5,9 °C, míg a legmelegebbé 28 °C körül alakul. Földrajzi fekvésének köszönhetően jelentős csapadék öntözi, még a legszárazabb téli hónapok is csapadékosak (60 mm felett), az évi csapadékösszeg pedig a 1665 mm körüli (INTERNET2). Az Okinavához képest hűvösebb tél már a növényzetben is változást okoz. A vegetáció nagyobb részét a lombhullatók teszik ki, amelyek közül a cseresznyefák és a gyors, erőteljes növekedésű japán nyílambusz kiemelt szerepet kap.

A prefektúra számos természeti kincse és látnivalói közül a Kelet-kínai-tengeren, Okinavától keletre található **Kerama Nemzeti Parkot** látogattuk meg, amely valamivel több mint egy órás komputat jelentett. A Kerama-szigetek természeti szépsége, fehér homokos tengerpartja több mint 600 őshonos növényfaja, ritka és veszélyeztetett fajokból álló tengeri és szárazföldi állatvilága méltán kapta meg a nemzeti parki

4. ábra. A kisebb lefolyástalan mélyedések közelében az átlagosnál dúsabb vegetáció alakul ki.

védettséget (INTERNET3). A Kerama-szigetek azonban nemcsak nemzeti park, hanem a természeti kincseknek és az éghajlatnak köszönhetően a belföldi turizmus legkedveltebb célterülete is. Az említett nemzeti park legnagyobb szigetét, Aharent vettük célba, ahová naponta két alkalommal van kompjárat a nahai kikötőből. A sziget kevesebb mint 10 km észak–déli irányban, a legszélesebb szakaszán sem nagyobb 3 km-nél. Autóval kevesebb mint 20 perc alatt minden pontja elérhető. A szigeten két kiépített strand fogadja az odalátogatókat, színvonaluk ámulatba ejtő, de nem csak pozitív értelemben. Fantasztikus tengerparti látvány fogad, homokos tengerpart, azúrkék víz, persze mindez makulátlanul tiszta (5. ábra).

5. ábra. Az Aharen-sziget azúrkék vize és homokos tengerpartja

A vendéglátói infrastruktúráról ez már nem mondható el. Csak az egyik standot kerestük fel, de a szigeten tapasztaltak (épületek stílusa, állaga és funkciója) alapján, a másik parton is hasonló látvány fogadott volna minket. Az volt az érzésünk, hogy a funkcionalitás felülírja a látványt. Csak két példát említsünk: a mellékhelyiségekben – amelyek egy részében zuhanyzó is volt – megrepedezett járólappal, megkopott öntvény kagylók és rozsdás csapok fogadtak, igaz, mindegyik tökéletesen zárt és tiszta is volt. Ha a vendéglátóipari egységről azt mondták volna, hogy egy magyarországi kis faluban van, akkor azt kérdés nélkül elhisszük (6. ábra). Sem a látványvilág, sem a kínálat nem azt

6. ábra. A turistaparadicsom egyik vendéglátóipari egysége

az érzést sugallta, hogy Japánban vagyunk. Ennek ellenére a kiszolgálás és a termékek minősége kifogástalan volt. A vízpart és a korallok látványa egyértelmű és megtéveszthetetlen bizonyítékát adták annak, hogy egy páratlan szépségű, egyedi látványt és élményt nyújtó helyen vagyunk. Egy európai turista számára szokatlan és szinte összeegyeztethetetlen, hogy a világ egyik legfejlettebb jóléti társadalmának közkedvelt üdülőhelye nélkülözi a kényelmi szolgáltatások és fejlesztések jelentős részét, és alacsony komfortfokozatot biztosít az ide látogatók számára.

TÁJFUN ELŐTT, TAPAH UTÁN

Ott-tartózkodásunk alatt nem tervezett látványosságban volt részünk. Okinaván a tájfunok előfordulásának időszaka június és november közé esik, a legveszélyesebb hónapok pedig a július, az augusztus és a szeptember. Aki még nem tapasztalta, hogy milyen egy tájfunátvonulás, semmiképpen sem a látványos katasztrófafilmek fizikáján

alapuló széllel és csapadékkal járó tomboló szörnnyetegből induljon ki! Bár minden évben előfordulnak rendkívüli erejű tájfunok is, de szerencsére többségük megfelelő óvintézkedések esetén nem jelent nagyobb fennakadást a mindennapi életben. Ennek ellenére a kisebb tájfunok is okozhatnak komoly anyagi károkat és időnként emberéletet is követelhetnek. A szükséges óvintézkedések közül példaként említhető a különböző információs táblák körültekintő rögzítése, építkezések és felújítások helyén a felületek letakarása és homokzsákkal történő rögzítése (7. ábra). A tájfunhelyzetről a lakosság hivatalos és folyamatos tájékoztatást, illetve instrukciókat kap (angol nyelven is), a hivatalos programok elhalasztásától az otthon maradás, illetve az utcán tartózkodás megfelelő módjáig.

7. ábra. Tájfun előtt minden, a szél által mozdítható tárgyat a legtöbb esetben homokzsákkal rögzítenek.

Ottjártunkkor a Tapah nevű tájfun vonult át a sziget felett. A trópusi ciklon élettartama csupán öt napos volt (szeptember 17–22.), ennek ellenére hatalmas károkat okozott. A károk Japánban 5,4 millió, míg Dél-Koreában 2,5 millió amerikai dollárra rúgtak. Annak ellenére, hogy nem kiugró erejű tájfun volt, a Saffir–Simpson-skála szerint az I. kategóriába tartozott, Japánban mégis három halálos áldozatot követelt. A Tapah szélessége 120 km/h volt, ami a Kelet-kínai-tengeren időszakosan 20 métert meghaladó hullámokat okozott. A tájfunok azonban nemcsak a Rjúkjú-szigetcsoportot látogatják, hanem északabbra is megjelennek és erőteljesen befolyásolják Kjúszú, Sikoku, de még Honsú időjárását is.

FUNKCIONÁLIS ÉPÍTÉSZET, TUDATOS VÁROSTERVEZÉS

Az extrém meteorológiai események, az időjárás, a mérsékelt övezeti monszunéghajlat, valamint a japánok racionális és funkcionális gondolkodásmódja sajátos „építészeti stílust” teremtett. Az Okinava szigetére érkezőnek az lehet az első benyomása, hogy a II. világháborúban megszokott vasbeton bunkerek építése nem szűnt meg a békekötést követően. Kétségtelen tény, hogy kecses, karcsú épületekkel, dekoratív tornácokkal és színes, könnyed sátozottokkal nem sűrűn találkozunk a látogató, csak közel egy mintára készült, vastag falakkal, lapos tetőkkel, megfelelően tájolt, mélyen beugró teraszokkal rendelkező funkcionális vasbeton családi házakkal, üzletekkel és szállodákkal (8. ábra).

Kjúsú szigetén és Honsú déli részén egyaránt megtalálhatók a régi stílusban épített templomok, szentélyek, de hagyományos japán falusi házakkal is találkozhatunk. A meghatározók azonban a vasbeton és üveg épületek, kiváltképpen a sűrűn lakott területeken. A kevés építésre alkalmas terület miatt felértékelődnek a legkisebb méretű telkek is főként a nagyobb városokban, amelyekre kizárólag többemeletes, a lehető legtöbb hasznos hellyel rendelkező épületeket húznak fel. Az épületek belsejében kihasználatlan hely nincs, mind a szállodai szobák (3 fős szoba 6 m²), mind a lakások kifejezetten kicsik, a zsúfoltság elkerülése érdekében egyszerű és célszerű a berendezés (kevés bútor, használati és dísz tárgy). Az igazi zsúfoltságához nem annyira szokott európai szemmel úgy tűnhet, hogy a helyhiány, a funkcionalitás össze nem illő, stílustalan zsúfolt belvárost, illetve lakóövezetet eredményez. Ezt orvosolandó a belvárosi zöldfelületek, parkok

8. ábra. A társasházak egyik gyakori típusa Okinaván

létesítését, a teljesen zöld (növényzettel befedett) épületek (9. ábra) tervezését a városi hősziget enyhítése érdekében nagyon komolyan veszik. Japánban a kevés sík területet az emberi létesítmények (települések, gyárak, kikötők, vonalas infrastruktúra) és a mezőgazdasági termelés eszközei (szántóföldek, zöldségkertészetek és üvegházak) foglalják el. Ugaron hagyott területek, széles szántóföldi mezsgyék sehol nincsenek, a legkisebb termelésre alkalmas terület is művelés alatt áll.

9. ábra. Zöld épületek Fukuokában

TUDOMÁNY, TECHNIKA ÉS PRECIZITÁS A VASÚTI KÖZLEKEDÉS SZOLGÁLATÁBAN

Okinaváról Kjúsú szigetére a leggyorsabban belföldi repülőjáratokkal lehet eljutni. A fukuokai nemzetközi repülőtérre történt érkezésünket követően útitársunk helyi születésű és lakosú barátja személyi idegenvezetővé lépett elő. Segítségével olyan nevezetességeket és érdekességeket láthattunk, amelyek döntő részt nem szerepelnek az útikönyvekben és a turisták sem látogatják. Meghatározó élmény volt számunkra a japán szuperexpressz, a **Shinkansen** kipróbálása. Helyi idegenvezetőnk jóvoltából kedvezményesen jutottunk hozzá az amúgy nem olcsó vonatjegyekhez, úticélunk pedig a II. világháború talán legtragikusabb helyszíne, Hiroshima volt.

Mint kiderült, háromféle járat van a szuperexpressz rendszerében. Mindegyik legalább 250 km/h sebességgel közlekedik, a különbségük abban rejlik, hogy hol és hányszor áll meg a járat. Az első – amit mi is igénybe vettünk – az a zöld kódszínnel ellátott. Ha ezt a MÁV járatípusaihoz hasonlítanánk, akkor ez lenne a személyvonat. A második a kék kódszínű, ami az előzőhöz képest kevesebb helyen áll meg, ez lenne a sebesvonat. A sárga színű pedig csak a nagy városokban áll meg, ez lenne a magyar viszonyoknak megfelelően az InterCity. Természetesen az árak is ebben a sorrendben emelkednek. A sárga járatok jegyei összemérhetők a repülőjáratok áraival, sőt van olyan eset, hogy egyes fapados légitársaságok olcsóbb jegyet kínálnak. A szuperexpressz járatai (10. ábra) az állomásokra egy külön platformra érkeznek, amely teljes mértékben el van különítve a hagyományos vasúti rendszertől.

Ahogy a jegyárak összemérhetők a repülőjegyekkel, úgy az ellenőrzés is. Legalább olyan komoly biztonsági ellenőrzésen kell átesni a pályaudvarokon, mint a repülőtereken. Az már az utazás első pillanataiban kikristályosodott, hogy a klasszikus értelemben vett japán precizitás itt teljes mértékben tetten érhető. A szó legszorosabb értelmében másodpercre pontosan érkeznek és indulnak a járatok, a peronokon külön ember vigyáz arra, hogy a vonat érkezésekor (elég hangosan jelzik ezt egy összetéveszthetetlen hanggal) mindenki hagyja el a biztonsági zónát. Több mint meghökkentő az a látvány, amikor a szerelvény az állomásra alig kevesebb mint 100 km/h-val érkezik be. A japánoknak – mivel az átlagosnál is szabálykövetőbbek – ez nem okoz különösebb kihívást, a peronőr tevékenysége az esetek döntő többségében a turisták figyelmetlensége miatt indokolt. A vonatjegyen szerepel, hogy melyik kocsi melyik

10. ábra. A japán szuperexpressz indulásra kész

ajtáján kell beszállni, valamint azt is, hogy az illető hely az ablak mellett vagy a folyosón helyezkedik-e el. Ez a beszállási időt a minimálisra csökkenti. A peronon a kialakuló sornak a lehetséges iránya is fel van festve, hogy nagyobb forgalom esetén is mindenki időben be tudjon szállni a szerelvénybe. A gördülékeny közlekedés érdekében – ahogy ez más metropoliszokban is megszokott – a mozgólépcső jobb vagy bal oldalán azok állnak, akik nem feltétlenül sietnek annál jobban, mint ahogy a mozgólépcső működik. A másik oldal így teljesen szabadon marad azok számára, akik sietnek. Ez a jelenség Japánban gyakorlatilag minden mozgólépcsőnél megfigyelhető.

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK KATONAI JELENLÉTE JAPÁNBAN 1945-TŐL NAPJAINKIG

Ha azt halljuk, hogy **atombomba** vagy atomtámadás, akkor mindenkinek két név jut eszébe: Hiroshima és Nagaszaki. Előbbi talán jobban ismert egyrészt azért, mert ezen a helyen volt az első támadás 1945. augusztus 6-án (Nagaszakiban pedig három napra rá, augusztus 9-én), másrészt mert a halálos áldozatok száma itt jóval magasabb volt. **Hiroshima** általános látképe egyáltalán nem emlékeztet arra, hogy több mint hetven évvel ezelőtt gyakorlatilag a földdel vált egyenlővé. Erre talán a legjobb példa a hirosimai vár, amit eredeti állapotára építették vissza, legalábbis kívülről. A vár egy vízzel feltöltött várárokkal körbevett szigeten áll. A váron kívüli kiszolgáló épületek a bombatámadáskor teljesen elpusztultak, csak az épületek alapja maradt meg. A vár méreteinél fogva is monumentális, de még nagyobb látványbeli meglepetés ért akkor, amikor beléptünk az előcsarnokba. A vár újjáépítése során hatalmas belső tereket alakítottak ki, ami úgy volt lehetséges, hogy az épület belső részeit teljes mértékben betonból építették. Egy kis keserű humorral élve az embernek az az érzése, mintha most bombabiztosra építették volna. A vár különböző szintjein a város történelmét mutatják be a kezdetektől napjainkig nem kevés kiállított műtárgy segítségével. Különösen érdekes volt látni számunkra a szamurájok fő fegyverének számító katana fejlődésének fázisait. Megjelenési hasonlóságuk miatt a japán vágófegyverek a magyar köztudatban szamurájkardként váltak ismertté. Meg kell jegyeznünk, hogy a szó szoros értelmében vett szamurájkard az a katana (hosszú kard), de emellett a harcosok rendelkeztek még egy vakizasijával (rövid karddal) vagy egy tantóval (japán tőrrel) is.

Egyetlen épületet hagytak meg a város vezetői a bombatámadás utáni állapotban, ami 1996-tól a világörökség részét képezi: ez a hirosimai Atombomba-dóm. Az épület Jan Lentzel cseh építész tervei alapján épült 1914-1915-ben a Motojasu folyó keleti partján. A bombatámadás után a napjainkban is látható formájában megmaradt, amely összetéveszthetetlen szimbólumává vált az ember által létrehozott legpusztítóbb fegyvernek.

Okinavához és Fukuokához képest itt meglepően sok nem japán látogatóval találkoztunk, ami annak köszönhető, hogy a szuperexpressz megépítésével elérhető közelségbe került Oszaka, Nagoja, Jokohama és Tokió is. A Motojasu folyó keleti oldalán egy, a II. világháborút és a helyi eseményeket bemutató múzeum foglal helyet, amely előtt az év szinte minden napján kígyózó sorok állnak. A sorban állók 99%-a általános vagy középiskolás diák volt, természetesen mindenki az iskolájának megfelelő egyenruhában (11. ábra).

11. ábra. Iskolás diákok a hirosimai Atombomba-dóm mellett hallgatják vezetőjüktől a tragikus történelmi esemény részleteit.

Ahogy idegenvezetőnkől megtudtuk, minden egyes tanulót legalább egyszer elvisznek Hirosimába. Több ilyen iskoláscsoporttal találkoztunk, egyik alkalommal szóba is elegyedtünk néhány diákkal, akik kérdőívet készítettek. Arra voltak kíváncsiak, hogy az odalátogatók honnan jöttek, mit tudnak a helyről és milyen indíttatásból látogatták meg az emlékművet, illetve azt a városrészt. Sikerült olyan kommunikációs csatornát választani, hogy megértsük egymást, de közös nyelven sajnos nem beszélünk.

Az Atombomba-dóm mellett állva ellentmondásos érzések törnek a látogatóra, amit a saját élményeinken keresztül igyekszünk megosztani. Egyrészt végtelenül örültünk, hogy eljutottunk egy olyan távol-keleti II. világháborús helyszínre, aminek meglátogatására gyerekkorunk óta vágytunk. Másrészt hátborzongató arra gondolni, hogy több

mint 74 évvel ezelőtt, ezen a helyen a robbanás első másodpercében becslések szerint 70 000 ember veszítette életét. A múzeum egyik munkatársa (Mito Kosei) egy kis információs standdal kitelepült a dóm mellé, ahol személyes történetét osztja meg az érdeklődőknek. Mito „in utero” túlélője az atombomba-támadásnak és az azt követő időszaknak, ugyanis az édesanyja négyhónapos terhesként látogatott a helyszínre a támadás utáni harmadik napon.

Okinava szigetén a csendes-óceáni háború legvéresebb szárazföldi csatája zajlott le 1945. április 1. és június 22. között, ahol mintegy 95 000 japán és több mint 20 000 amerikai katona veszítette életét. Japán az 1947-es alkotmánnyal hadsereg nélküli országgá vált, ezért az Amerikai Egyesült Államoknak „kötelessége” lett megvédeni Japánt a külföldi fenyegetések ellen. A sziget területének közel egyötöd részét **amerikai támaszpontok** teszik ki, amelyek a sziget legértékesebb (sík) részeit foglalják el. A Japánban levő amerikai támaszpontok háromnegyede Okinaván van, ami hozzávetőleg húszezer amerikai katona jelenlétét eredményezi a szigeten. Az itteni bázisoknak komoly stratégiai jelentősége van, azonban még turistaként is nyomasztó a folyamatosan gyakorlatozó vadászgépek (12. ábra) zaja és a sziget bármelyik szegletén látható katonai jelenlét.

Amint kísérőnktől megtudtuk, a japánok jelentős része magánszemélyként nem ért egyet sem az amerikai katonai jelenléttel, sem az amerikai bázisokkal, azonban mint állampolgár tudomásul veszi, hogy a vezetők így döntöttek. Az amerikai jelenlét megítélése nehéz kérdés. Egyfelől a hadsereg folyamatos gyakorlatozása komoly zajszenyezéssel jár, meglehetősen nyomasztóan hat, és katonák által elkövetett bűncselekmények is időnként komoly felháborodást keltenek. Másfelől a szigeteken állomásozó több ezer katona közvetve és közvetlenül nagyon sok helybelinek teremt munkalehetőséget,

12. ábra. Gyakorlatozásra váró vadászgépek Nahán

továbbá a japán kormány évente komoly összeget fizet a prefektúrának az amerikaiak ott-tartózkodása okozta károk megtérítése céljából. A lakosság időnként hevesen tiltakozik az amerikai jelenlét ellen, kiváltképpen amikor valamely katonai vagy polgári szolgálatot teljesítő amerikai állampolgár követ el bűncselekményt, főleg ha az erőszakos kimenetelű.

Japánban egyébként a vagyoni jellegű bűncselekmények a legkisebb mértékűek, ellenben kiugróan magas a zsarolások és az emberrablások száma, amit egyértelműen a japán szervezett bűnözés, a jakuzák tevékenységének tulajdonítanak. Az 1990-es évektől kezdődően szervezett bűnözés elleni törvények meghozatalával, a rendőrségi félrenézés megszüntetésével, a sikeres bírósági ítéletekkel a jakuza nyíltan és feltűnően már nem végezhetette a tevékenységét. Jelenleg a japán társadalmi elit kitaszítja a jakuzát, és lépésről lépésre törekszik annak felszámolására (KINGSTON, J. 2018).

SZTEREOTÍPIÁK A JAPÁN GASZTRONÓMIA TERÜLETÉN

Néhány sztereotípiát mindenképpen el kell oszlatni. Ha a japán kultúra, tradíció és gasztronómia szóba jön, az első ital, amire gondolunk az a szaké, és azt gondoljuk, hogy a japánok más szeszes italt nem is isznak. Ez azonban óriási tévedés, ugyanis mind az égetett szeszből, mind pedig gyümölcsborból is kifejezetten nagy a választék (13. ábra), de kitűnő japán sörökkel is találkozhatunk. Részben az anatómia, részben az alkoholfogyasztás kulturális különbségei miatt nem nagy alkoholtartalmú italokat fogyasztanak, azonban gazdag kínálattal rendelkeznek.

13. ábra. Házi készítésű gyümölcsborok egy hagyományos favázas japán étteremben Fukuoka közelében

A másik klasszikus sztereotípiája, hogy többnyire csak szusit (sushit) esznek. A szusinak nagyon sok fajtája létezik. Míg hazánkban egy rendkívül egzotikus ételnek számít, addig Japánban szinte a gyorsételek kategóriájába tartozik. A japán hétköznapi 10–12 órás munkaidőbe napközben nem fér bele a szó szoros értelmébe vett főétkezés, ilyenkor az előre (akár otthon) elkészített szusit vagy rahment (általunk egytálételnek tekinthető, változatos levesbetéttel gazdagított húsleves) esznek. A munkaidő leteltével van idő a hagyományos étkezésre, ami nagyon sok fogásból áll általában, kis mennyiség (egy-két falat) jellemzi, sokféle ételből.

Okinava szigetén az általunk elfogyasztott ételek jelentős részben tengeri eredetűek voltak, nagyon sok hal, alga és tenger gyümölcse (amibe jelen esetben a poliptól a tengeri uborkáig sok minden beletartozik). Emellett a rizs, a vegyes saláta, az ananász, a húsok közül pedig kevés csirke és sertés a meghatározó. A szigeteken termesztett változatos növények közül az ananász mellett érdemes megemlíteni a sikvaszát (shiiwasaa) és az

14. ábra. A habusu, avagy különleges rizspálinka mérgekgígyó ágyon

okrát is. A sikvasza egy Okinaván őshonos, zöldessárga színű citrusféle, aminek fanyar íze ellenére számos felhasználási módja létezik, a szénsavas üdítőitaltól a szószokig. Az okra egy Észak-Afrikából származó meleg és vízigényes zöldség- és fűszernövény, amely az itteni meleg szubtrópusi éghajlatnak köszönhetően sikeresen termeszthető, és az okinavai konyha egyik kedvelt alapanyaga. Az Okinaván élőkről általában az olvasható, hogy a Földön a leghosszabb a várható élettartamuk és idős korukban is egészségesek. Ennek legfőbb okaként említik a tápanyagokban gazdag, kalóriaszegény, jó minőségű, természetes ételeket, a sok friss halat, a biozöldségeket, és hogy sok minden nyersen vagy közel nyersen kerül elfogyasztásra.

Kjúsún és Honsún is uralkodó a **tengeri eredetű táplálék** (INTERNET4), de már jóval nagyobb mértékben és változatosságban jelennek meg a csirke-, sertés- és marha-ételek. Okinaván meglepetésként értek minket a számunkra felszolgált, teljesen

ismeretlen tengeri állatokból és növényekből készült ételek, ugyanakkor a nagy szigetekeken az volt meglepő, hogy az ismert alapanyagokat egész másként használták fel, mint nálunk. Érdekességként említjük a sertéskörmöt, a sertésfület, a fűszeres marhaszívet vagy éppen a három napig pácolt csirkebőrt, amiket fából készült biobriketten agyagtég-lákkal kirakott tűztéren saját magának grillez meg a vendég. Desszertként számos sajátos készítményük van, mint például a párolt gesztenye és a daifuku. Ez utóbbi rizslisztből készült fehér, halványzöld vagy rózsaszín, anköval (édes babpasztával) töltött sütemény. Érdekes, hogy Okinaván a boltok nassolni, rágcálni való globálisan ismert termékei (chipsek, kekszek, cukrok) mellett legalább akkora a kínálat szárított halakból és különböző tengeri eredetű termékekből. Szintén helyi sajátosság a habusu (14. ábra), amely az awamori (rizsfajta) és egy speciális fekete rizспенész kombinációjából helyben készül, és ebbe rakják bele a szigeten honos helyi mérgeskigyók (habu) valamelyik fajtáját.

A számos természeti, történelmi, kulturális és gasztronómiai szépség és esemény közül igyekeztünk kiemelni azokat, amelyek a Japánról, valamint a japánokról meglévő ismereteket bővíti és színesíti. Akinek lehetősége lesz eljutni egyszer a felkelő nap országába, semmiképpen se fossza meg magát attól az élménytől, hogy egy teljesen más életvitellel és értékrenddel rendelkező népcsoport hétköznapijaiba tekinthet be.

A cikkben szereplő fotók a szerzők felvételei.

IRODALOM

- HORVÁTH G. (2008): Kelet-Ázsia természeti viszonyai. – In: Horváth G. – Probáld F. – Szabó P. (szerk.): Ázsia regionális földrajza. – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 181–216.
- KINGSTON, J. (2018): A modern Japán kihívásai. – Antall József Tudásközpont, Budapest. 414 p.
- SZABÓ P. (2008): Japán. – In: Horváth G. – Probáld F. – Szabó P. (szerk.): Ázsia regionális földrajza. – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. pp. 526–562.
- THIRO, R. (szerk.) (2006): Útitárs. – Japán. Panemex Kiadó, Budapest. 411 p.
- TOTMAN, C. (2006): Japán története. – Osiris Kiadó, Budapest. 856 p.
- INTERNET1: <https://en.climate-data.org/asia/japan/okinawa-prefecture/okinawa-4872/>
- INTERNET2: <https://en.climate-data.org/asia/japan/fukuoka-prefecture-2416/r/january-1/>
- INTERNET3: <https://www.env.go.jp/en/nature/nps/park/kerama/point/index.html>
- INTERNET4: <https://tokio.mfa.gov.hu/page/amt-japanrol-tudni-erdemes>

A TANÍTÁSHOZ AJÁNLJUK

Feladatok

1. Határozzátok meg Okinava földrajzi helyzetét és fekvését! Fogalmazzatok meg minél több különlegességet a fekvésével kapcsolatban!
2. Milyen éghajlati viszonyok jellemzők Fukuoka prefektúra területére? Mivel magyarázhatók azok?
3. Soroljátok fel öt sztereotípiát a japán kultúrával és életmóddal kapcsolatban! Cáfoljátok meg tényekkel, érvekkel azokat!
4. Feltételezések szerint mi az oka az Okinavára jellemző születéskor várható magas élettartamnak?
5. Milyen következményekkel jár a magas élettartam a társadalom számára?
6. Milyen okok vezettek Japánban a napjainkban is tartó amerikai katonai jelenlétéhez?